

ПЕРЕДМОВА

Євроінтеграція України сприяє самореалізації значної кількості громадян та забезпечує формування і розвиток малого бізнесу. Підприємства малого бізнесу України займають певну питому вагу в підприємницькій діяльності держави, а тому покликані не тільки виступати елементом структурної перебудови регіональної економіки, але й сприяти підвищенню доходів місцевих бюджетів. Підприємства малого бізнесу забезпечують працевлаштування соціально нестабільних верств населення, зокрема, молоді, жінок, емігрантів і т. ін. Саме на цих підприємствах вони набувають досвіду, знань, домагаються кар'єрного росту та самореалізації.

Ефективний розвиток малого бізнесу можливий за умови значної підтримки держави в нормативно правовому полі та належно організованого бухгалтерського обліку, який забезпечує достовірність формування фінансової та інших форм звітності.

В умовах ринкових відносин ключовим є питання підготовки кадрів для наявного різноманіття бізнесу різних сфер та напрямів. Підґрунтя цього – перш за все, теоретичне визначення змісту та сутності певних понять у межах відповідних курсів та насамперед курсу – «Облік і звітність суб'єктів малого бізнесу», який є однією з провідних дисциплін за навчальними планами економічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Під час засвоєння даної дисципліни студенти вчать застосовувати на практиці теоретичні знання з фінансового обліку, обліку і звітності в оподаткуванні, звітності підприємств, кваліфіковано використовувати у практичній діяльності сучасні форми і методи формування документів, відображення господарських операцій в системі бухгалтерських рахунків та знаходити можливі шляхи вирішення поставлених проблем методики і узагальнення діяльності підприємства у податковій, фінансовій та статистичній звітності, а також розвивати навички творчої праці та самостійного мислення.

Розробка навчального посібника є своєчасною та актуальною, оскільки виникає необхідність підвищення рівня знань майбутніх фахівців щодо ведення обліку суб'єктів малого бізнесу.

Головна мета посібника полягає у визначенні сприяння поглибленого вивчення та засвоєння теоретичних основ організації та методики обліку господарюючих суб'єктів малого підприємництва.

Самоконтроль за фаховим рівнем знань у навчальному процесі в умовах ринку праці є чи не найважливішим для студента, який хоче бути в майбутньому конкурентоспроможним спеціалістом. Щоб підсумковий контроль рівня знань з дисципліни «Облік і звітність суб'єктів малого бізнесу» для студента був передбачуваним і об'єктивним, після кожної теми курсу наведено питання для обговорення та самоперевірки.

Навчальний посібник складається із передмови, навчальних матеріалів, необхідних для самостійного вивчення дисципліни, переліку літературних джерел та глосарію, які рекомендуються для підготовки практичних занять та самостійної роботи.

У посібнику розглянуто теорію та ситуаційний матеріал господарських операцій наближений до практики діяльності суб'єктів малого бізнесу.

ЧАСТИНА 1.

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СИСТЕМИ ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

- 1.1. Становлення та розвиток підприємств малого бізнесу*
- 1.2. Світовий досвід діяльності суб'єктів малого бізнесу*
- 1.3. Характеристика та функції суб'єктів малого бізнесу*
- 1.4. Порядок державної реєстрації суб'єктів малого бізнесу*
- 1.5. Формування облікової політики суб'єктів малого бізнесу*
- 1.6. Організація бухгалтерського обліку суб'єктів малого бізнесу*
- 1.7. Застосування плану рахунків бухгалтерського обліку суб'єктів малого бізнесу*

Термінологічний словник

Підприємництво – це самостійна ініціативна ризикована діяльність суб'єктів ринку, спрямована на систематичне отримання прибутку.

Малі підприємства (незалежно від форми власності) – підприємства, у яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної 500 тис. євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні.

Середнє підприємство – має середньооблікову чисельність працюючих за звітний фінансовий рік менше 50 чоловік, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує суму, еквіваленту 500 тис. євро за середньорічним курсом Національного банку України відносно гривні.

Великі підприємства – підприємства, у яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує тисячу осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму, еквівалентну п'яти мільйонам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні.

Суб'єкти малого підприємництва – це фізичні особи, зареєстровані у встановленому законом порядку як суб'єкти підприємницької діяльності.

Державна реєстрація – це засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, а також вчинення інших реєстраційних дій, які передбачені Законом «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру.

1.1. Становлення та розвиток підприємств малого бізнесу

Поняття підприємництва розвивалось, змінюючись відповідно до конкретно-історичних, економічних і соціальних умов суспільства. Еволюція поглядів на підприємництво і на роль особи підприємця в економічних і соціальних процесах залежить від конкретно-історичних етапів розвитку суспільства, впроваджень досягнень науково-технічної революції в промисловість, культурних і політичних пріоритетів у соціумі.

На початкових етапах розвитку світових продуктивних сил в епоху становлення капіталізму вся енергія підприємців (незалежно від національних ознак) була спрямована на створення нової технології виробництва, за допомогою якої можна було збільшити випуск і обсяг збуту продукції, захопити на якийсь час відповідний сектор чи сегмент ринку, а через зростання масштабів виробництва – отримувати дедалі більшу масу прибутків. Цей етап розвитку підприємництва є періодом первинного нагромадження

капіталу, який пов'язаний також із вдалими операціями фінансистів, банкірів, інвесторів.

З початку ХХ ст. майже всюди основні цілі та завдання підприємців суттєво змінилися. Пріоритетні завдання вже полягали в тому, щоб розробити і вдосконалити механізми масового виробництва, зменшити витрати, знизити собівартість продукції, домігшись при цьому збільшення питомого продукту, рентабельності та конкурентоспроможності. За нових умов успіх підприємництва гарантувала низька ціна на продукцію, збільшення кількості реалізованих товарів і маси прибутку. Не меншого значення як чинник економічного успіху набуває раціональна організація виробництва, зокрема в провідних галузях (транспорт, електротехніка, машинобудування, хімічна промисловість), а також модернізація традиційних галузей – текстильної, харчової. Характерною рисою підприємця при цьому уже називають досягнення значних результатів в управлінні виробництвом.

Сучасне підприємництво швидко адаптується до змін у навколишньому середовищі: у політиці, економіці, суспільстві, технологіях. Без цього підприємець не в змозі забезпечити своє майбутнє. Показником підприємницької діяльності є конкурентоздатність організації, а сама підприємницька поведінка характеризується як енергійна, ризикована, спрямована на максимізацію можливостей.

Поняття підприємництва набуло поширення в російській та українській соціально-економічній літературі та практичній економічній діяльності як еквівалент поняття бізнес. **Підприємництво** – це самостійна ініціативна ризикована діяльність суб'єктів ринку, спрямована на систематичне отримання прибутку. **Бізнес** – це будь-яка діяльність, спрямована на отримання вигоди. Основні етапи розвитку малого бізнесу представлено у таблиці 1.1.

Світовий досвід і практика господарювання показують, що найважливішою ознакою ринкової економіки є існування і взаємодія багатьох великих, середніх і малих підприємств, їх оптимальне співвідношення.

Найбільш динамічним елементом структури народного господарства, що постійно змінюється, є мале підприємництво.

Таблиця 1.1

Етапи розвитку малого бізнесу в Україні

Етап	Зміст
1	2
<i>Початковий (підготовчий) етап (1987-1990 рр.)</i>	Формування попередніх правових, організаційних та економічних засад було започатковано прийняттям 1987 р. Закону СРСР “Об индивидуальной трудовой деятельности граждан в СССР” та в 1988 р. Закону СРСР “Про кооперацію”, що сприяло частковій легалізації індивідуального бізнесу (підприємництва), відкрило багатьом ще більший доступ до створення власної справи, сприяло масовому вступу громадян до щойно створених кооперативів, які привернули увагу демократичною формою організації, поклали початок розвитку малого та середнього бізнесу.
<i>Перший етап (1991-1995 рр.)</i>	Реальне формування державної політики підтримки підприємництва в Україні починається з 1991 р., а саме з прийняття 7 лютого 1991 р. третьою сесією Верховної Ради України дванадцятого скликання Закону України “Про підприємництво” та утворення Державного комітету України із сприяння малим підприємствам і підприємництву (травень 1991 р.). Логічним кроком подальшого формування державної політики стосовно підтримки підприємництва було схвалення у березні 1993 р. Кабінетом Міністрів України Програми державної підтримки підприємництва в Україні, а також визначення в Доповіді Президента України Верховній Раді України 11 жовтня 1994 р. “Про основні засоби економічної та соціальної політики” першочергових завдань державної політики, спрямованої на всебічний розвиток підприємництва, малого і середнього бізнесу.
<i>Другий етап (1996-1999 рр.)</i>	Початком нового етапу є схвалення Кабінетом Міністрів України Концепції державної політики розвитку малого підприємництва (квітень 1996 р.), конституційне закріплення свободи підприємництва (28 червня 1996 р.) та утворення Державного комітету України з питань розвитку підприємництва (липень 1997 р.), який у грудні 1999 р. було перейменовано на Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. З введенням в дію Указу Президента України від 28 червня 1999 року №746/99 “Про внесення змін до Указу Президента України від 03.07.1998 р. №727 “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб’єктів малого підприємництва” значно розширилися можливості використання спрощеної системи оподаткування малих підприємств.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ЧАСТИНА 1. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ	5
<i>РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СИСТЕМИ ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ.....</i>	5
Термінологічний словник.....	5
1.1. Становлення та розвиток підприємств малого бізнесу.....	6
1.2. Світовий досвід діяльності суб'єктів малого бізнесу.....	13
1.3. Характеристика та функції суб'єктів малого підприємництва	16
1.4. Порядок державної реєстрації суб'єктів малого бізнесу	19
1.5. Формування облікової політики суб'єктів малого бізнесу.....	28
1.6. Організація бухгалтерського обліку суб'єктів малого бізнесу	36
1.7. Застосування плану рахунків бухгалтерського обліку суб'єктів малого бізнесу	44
<i>Питання для обговорення та самоперевірки</i>	<i>50</i>
<i>Тести для перевірки знань</i>	<i>51</i>
<i>Завдання для закріплення матеріалу.....</i>	<i>52</i>
<i>РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ АКТИВІВ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....</i>	53
Термінологічний словник.....	53
2.1. Облік основних засобів. Облік ремонту основних засобів. Облік оренди основних засобів. Методи нарахування і облік амортизації основних засобів.....	54
2.2. Облік нематеріальних активів	63
2.3. Облік грошових коштів	67
2.4. Облік розрахунків з дебіторами	76
2.5. Облік виробничих запасів. Облік готової продукції. Облік товарів.	79
2.6. Облік витрат майбутніх періодів	88
2.7. Облік необоротних активів та групи вибуття	91
<i>Питання для обговорення та самоперевірки</i>	<i>93</i>
<i>Тести для перевірки знань</i>	<i>94</i>
<i>Завдання для закріплення матеріалу.....</i>	<i>95</i>
<i>РОЗДІЛ 3 ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ.....</i>	96
Термінологічний словник.....	96

3.1. Облік зареєстрованого(пайового) капіталу	97
3.2. Облік додаткового капіталу	101
3.3. Облік резервного капіталу	104
3.4. Облік нерозподілених прибутків (непокритих збитків).	105
3.5. Облік неоплаченого та вилученого капіталу.....	107
<i>Питання для обговорення та самоперевірки</i>	110
<i>Тести для перевірки знань</i>	111
<i>Завдання для закріплення матеріалу</i>	112
РОЗДІЛ 4 ОБЛІК ДОВГОСТРОКОВИХ І ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИТРАТ І ПЛАТЕЖІВ	113
<i>Термінологічний словник</i>	113
4.1. Облік довгострокових зобов'язань.....	114
4.2. Облік розрахунків за податками та обов'язковими платежами	117
4.3. Облік розрахунків з оплати праці.....	121
4.4. Облік розрахунків за страхуванням	126
4.5. Облік розрахунків з постачальниками і підрядниками. Облік розрахунків з учасниками. Облік розрахунків за іншими операціями....	133
4.6. Облік забезпечення майбутніх витрат і платежів.....	137
4.7. Облік доходів майбутніх періодів	140
<i>Питання для обговорення та самоперевірки</i>	142
<i>Тести для перевірки знань</i>	143
<i>Завдання для закріплення матеріалу</i>	145
РОЗДІЛ 5 ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ДОХОДІВ, ВИТРАТ ТА ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ	146
<i>Термінологічний словник</i>	146
5.1. Визнання та оцінка доходів, витрат діяльності та фінансових результатів суб'єкта малого підприємництва – юридичної особи.	147
5.2. Особливості побудови обліку доходів, витрат діяльності у суб'єктів малого підприємництва	155
5.3. Облік витрат за елементами.....	169
5.4. Особливості побудови обліку фінансових результатів на суб'єктах малого підприємництва. Синтетичний і аналітичний облік фінансових результатів.....	182
<i>Питання для обговорення та самоперевірки</i>	191
<i>Тести для перевірки знань</i>	192
<i>Завдання для закріплення матеріалу</i>	194

ЧАСТИНА 2 ЗВІТНІСТЬ ТА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ	195
РОЗДІЛ 6. ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ СУБ'ЄКТА МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	195
<i>Термінологічний словник</i>	195
6.1. Сутність, значення та класифікаційні ознаки звітності	196
6.2. Призначення балансу (ф. 1-м, ф. 1-мс) – елементи та методика складання	202
6.3. Формування звіту про фінансові результати (ф. № 2-м, ф.2-мс) суб'єктів малого підприємництва	212
<i>Питання для обговорення та самоперевірки</i>	217
<i>Тести для перевірки знань</i>	217
<i>Завдання для закріплення матеріалу</i>	219
РОЗДІЛ 7 ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ТА СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ ЗА ЄДИНИМ ПОДАТКОМ	220
<i>Термінологічний словник</i>	220
7.2. Обмеження перебування на єдиному податку	226
7.3. Порядок обрання (переходу) на спрощену систему оподаткування, або відмови від спрощеної системи оподаткування	231
7.4. Порядок реєстрації та анулювання свідоцтва платника єдиного податку	237
7.5. Склад статистичної звітності суб'єктів малого бізнесу.....	239
7.6. Призначення та методика складання державних статистичних спостережень з праці.....	244
<i>Питання для обговорення та самоперевірки</i>	246
<i>Тести для перевірки знань</i>	247
<i>Завдання для закріплення матеріалу</i>	248
РОЗДІЛ 8 ЗВІТНІСТЬ ЗА ПОДАТКОМ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ	249
<i>Термінологічний словник</i>	249
8.1. Сутність та платники податку на додану вартість	249
8.2. Об'єкт, база оподаткування, ставки та пільги податку на додану вартість	254
8.3. Податкове зобов'язання та податковий кредит з ПДВ або Порядок визначення суми податку, що підлягає сплаті до бюджету або відшкодуванню з бюджету	261
8.4. Податкова декларація з податку на додану вартість: порядок складання та терміни подання	266

<i>Питання для обговорення та самоперевірки</i>	269
<i>Тести для перевірки знань</i>	270
<i>Завдання для закріплення матеріалу</i>	271
РОЗДІЛ 9 ФОРМУВАННЯ ЗВІТНОСТІ ЗА ЄДИНИМ СОЦІАЛЬНИМ ВНЕСКОМ ТА ПОДАТКОМ З ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	272
<i>Термінологічний словник</i>	272
9.1. Платники єдиного соціального внеску	273
9.2. Порядок обчислення та сплати єдиного соціального внеску.	274
9.3. Строки та форма подання звіту з єдиного соціального внеску.....	276
9.4. Особливості нарахування та сплати податку з доходів фізичних осіб	279
<i>Питання для обговорення та самоперевірки</i>	283
<i>Тести для перевірки знань</i>	283
<i>Завдання для закріплення матеріалу</i>	285
РОЗДІЛ 10 ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА МАЛОГО БІЗНЕСУ – ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ	286
<i>Термінологічний словник</i>	286
10.1. Організація обліку витрат і доходів фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності платника єдиного податку.....	287
10.2. Особливості документування доходів та витрат суб'єктом малого бізнесу – фізичною особою (платником єдиного податку).	298
10.3. Розміри єдиного податку та порядок його сплати. Порядок складання і подання звітності з єдиного податку фізичною особою	308
10.4. Облік доходів і витрат фізичною особою – суб'єктом підприємницької діяльності, що знаходиться на загальній системі оподаткування	317
10.5. Порядок складання і подання декларації про доходи фізичною особою – суб'єктом підприємницької діяльності, що знаходиться на загальній системі оподаткування	321
10.6. Порядок сплати податку з доходів фізичних осіб суб'єктом підприємницької діяльності, що знаходиться на загальній системі оподаткування.	325
<i>Питання для обговорення та самоперевірки</i>	328
<i>Тести для перевірки знань</i>	328
<i>Завдання для закріплення матеріалу</i>	330
ГЛОСАРІЙ.....	331
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	343
ДОДАТКИ.....	351